

Оскільки, відчужуючи майно позивачки, Б. продав його своїй дружині, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про порушення вимог ч. 3 ст. 238 ЦК України й за підстав задовольнив вимоги Н. Даних про те, що сім'я Б. припинила подружні стосунки, у матеріалах справи не було. Колегія суддів судової палати в цивільних справах Верховного Суду України ухвалила касаційну скаргу Б. і Б.Л. залишити без задоволення, а рішення апеляційного суду Донецької області від 18 березня 2005 року залишити без зміни [15].

Окремо слід зупинитися на визначенні строку, на який може видаватися довіреність. Відповідно до ст. 247 ЦК України строк довіреності встановлюється в довіреності. Разом з тим, згідно з ч. 3 ст. 247 Цивільного кодексу України довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною. Тобто момент початку перебігу строку дії повноважень, переданих за довіреністю, є обов'язковим елементом довіреності, за відсутності якого довіреність втрачає силу юридично значимого документу.

Слід звернути увагу на положення ст. 247 ЦК України про те, що якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії. Водночас, наприклад, у Цивільному кодексі Російської Федерації (далі - ЦК РФ) ситуація з відсутністю вказівки в довіреності на строк її дії вирішена дещо в інших спосіб. Так, відповідно до ч. 1 ст. 186 ЦК РФ, якщо в довіреності не вказано строк її дії, вона зберігає силу протягом одного року з дня її здійснення [16]. Єдиним виключенням з цього правила є положення ч. 2 наведеної статті про те, що довіреність, що посвідчена нотаріусом і призначена для вчинення дій за кордоном, у разі якщо вона не містить вказівки на строк її дії, зберігає силу до відміни її особою, яка видала таку довіреність. Можливо, існування такої норми пояснюється тим, що виникають певні складнощі в порядку внесення виправлень до вже існуючої довіреності для повіреного, який знаходиться за кордоном.

Підсумовуючи наведене, слід відзначити, що довіреність є важливим і невід'ємним елементом ділового обігу. На підставі використаного в статті матеріалу можна зробити висновки про те, що:

- довіреність, викладена в усній формі, не може бути прийнята до уваги;
- не можна ототожнювати поняття "передача повноважень з розпорядження майном" і "передача майна".

Література

1. Нерсесов Н. Поняття добровільного представництва в цивільному праві. - М.: Типо-літографія І.І. Смирнова. -1876. - С. 1.
2. Горшенев В.М. Нетипові нормативні приписи в пра-

ві. // Радянська держава і право. - 1978. - № 3. - С. 117.

3. Невзгодіна О.Л. Юридична природа довіреності на управління транспортним засобом. // Вісник Омського університету. Серія "Право". // 2006. - № 2 (7) - С. 132.

4. Офіційний вісник України. // 28.03.2003. - № 11. - С. 7, 461.

5. Словник української мови: в 11 томах. — Том 2. - 1971. — С. 356.

6. Шерешевський І.В. Представництво. Доручення і довіреність. Коментар до ст.ст. 38-40 та 251-257 ЦК. - М.: Право і життя, 1925. - С. 65.

7. Шерешевський І.В. Учение о представительстве в современной германской цивилистике. // Часопис цивілістики. Випуск 10. - С. 72.

8. Рясенцев В.А. Понятие и юридическая природа полномочия представителя в гражданском праве: Методические материалы (ВЮЗИ). Вып. 2 - М.: Просвещение, 1948. - С. 3.

9. Представництво / Л.М. Горбунова, С.В. Богачов, Г.В. Красій; М-во юстиції України. - К.: ТОВ Поліграф-Експрес, 2006. - С. 10.

10. Степанова Н.А. Доверенность как одно из оснований возникновения представительских правоотношений. // Российская юстиция. - 2007. - № 6. - С. 13.

11. Фурса С. Довіреність та інститут представництва в цивільному законодавстві, нотаріальному та цивільному процесі України. // Право України. - 1999. - № 4. - С. 96.

12. Е.Б. Тарбагаева. Нотариальное удостоверение доверенностей: некоторые проблемы. // Нотариальный вестник. - 2012. - № 4 - С. 26.

13. Рясенцев В.А. Понятие и юридическая природа полномочия представителя в гражданском праве: Методические материалы (ВЮЗИ). Вып. 2 - М.: Просвещение, 1948. - С. 7.

14. Відомості Верховної Ради України від 31.05.2002 № 21. - С. 135.

15. Використані матеріали сайту Верховного Суду України: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/D0C029B6CDAA3EE2C225713300498B3B?OpenDocument&ColLapseView&RestrictToCategory=D0C029B6CDAA3EE2C225713300498B3B>.

16. Гражданский кодекс Российской Федерации. Части первая, вторая, третья, четвертая: федеральный закон: принят Гос. Думой 21 окт. 1994 г.: по состоянию на 20.01.2012 г. - Новосибирск: Норматика, 2012. - 480 с.

Спаська М.О.

кандидат юридичних наук,
приватний нотаріус Київського
міського нотаріального округу
Надійшла до редакції: 08.12.2013

УДК 346.13(477)

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ

Шульга Р. Р.

Розкрито механізм державного регулювання відносин з торгівлі послугами шляхом встановлення сутності основних господарсько-правових засобів державного впливу на вітчизняну сферу послуг, з'ясовано ефективність їх застосування.

Ключові слова: торгівля послугами, механізм державного регулювання, господарсько-правові засоби

отношений в сфере торговли услугами путем установления сущности основных хозяйственно-правовых средств государственного влияния на отечественную сферу услуг, выяснена эффективность их применения.

Ключевые слова: торговля услугами, механизм государственного регулирования, хозяйственно-правовые средства

Раскрыт механизм государственного регулирования © Р.Р. Шульга, 2014

The mechanism of government control of relations is

**ШВЕДНОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

exposed in the sphere of trade by services by establishment of essence of the fixed economic-law assets of state influence on national service business, efficiency of their application is found out.

Keywords: *trade by services, mechanism of government control, economic-law facilities*

Економічний розвиток України в останні роки характеризується зростаючим значенням сфери послуг в економіці країни. Зі вступом України до СОТ, коли держава стала мати можливість користуватися перевагами багатосторонньої торговельної системи, торгівля послугами стала однією із самих перспективних сфер господарських відносин. Розвиток і зміна відносин у цій сфері стали вимагати їх вивчення й належного правового регулювання.

На даному етапі в Україні посилюється увага вчених до проблеми державного регулювання відносин з торгівлі послугами. Зокрема, окремі проблеми господарсько-правового регулювання діяльності з надання послуг досліджувалися в працях Т. Балух, Т.А. Коляди, К.В. Масляєвої, Г.В. Смолина, В. Щербини та інших. Наявність таких наукових розробок, безумовно, має позитивний характер, проте, їх мала чисельність і відсутність узагальнення отриманих результатів не дають можливості сформувати цілісну картину існуючого механізму державного регулювання сфери торгівлі послугами.

Мета наукової статті - розкрити механізм державного регулювання відносин з торгівлі послугами, зокрема через аналіз його господарсько-правових засобів впливу.

Стаття 12 Господарського кодексу України встановлює, що державне регулювання господарської діяльності може здійснюватися за допомогою таких засобів, як: державне замовлення; ліцензування, патентування й квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів і лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій і субсидій [1]. Подібного роду заходи в їх сукупності в рамках СОТ прийнято називати „заходами внутрішнього регулювання”.

Слід зазначити, що на національному рівні регулювання торгівлі послугами мало чим відрізняється від методів регулювання торгівлі товарами, а отже, підпадає під ті ж самі обмеження, які включають: засоби прямого регулювання (квотування, мито, субсидії і ін.); засоби непрямого регулювання (ліцензування, сертифікація, урядова закупівля).

Разом з тим, існують і особливості в регулюванні відносин з торгівлі деякими видами послуг. Особливо це стосується зовнішньоекономічних відносин. Так, на відміну від захисту товарних ринків, на яких насамперед використовуються митні тарифи, послуги, що мають невідчутний характер і специфічні способи постачання, унеможливають захист ринків митним тарифом. Вони захищаються переважно за допомогою нормативних актів, які регулюють, наприклад, участь іноземних виробників послуг у національних галузях економіки. Подібні нормативні документи можуть, зокрема, встановлювати заборони на інвестиції в окремі сектори послуг або обмежувати права іноземних постачальників послуг на відкриття філії, необхідної для оперативної діяльності на ринку країни-імпортера.

Але інколи зарубіжним постачальникам доводиться заплатити збір за доступ на ринок або встановлюється до них обмеження щодо частки на цьому ринку. В ос-

танньому випадку спостерігається незначна різниця між регулюванням доступу до товарного ринку й ринку послуг. Отже, деякі інструменти, які впливають на торгівлю послугами (субсидії, квоти, технічні стандарти та ін.), є подібними до інструментів регулювання товарних ринків. Але переважно відносини на ринку послуг регулюються саме нетарифними методами.

Адміністративний механізм державного регулювання відносин з торгівлі послугами здійснюється через такі основні засоби, як: стандартизація, сертифікація, ліцензування, патентування тощо.

Одним з напрямків підвищення конкурентоспроможності вітчизняного послугонадавача на світовому ринку, безперечно, є поліпшення якості послуг, що досягається також сертифікацією й стандартизацією послуг. Стандартизація й сертифікація є специфічними засобами регулювання господарської діяльності й водночас складовими національної системи технічного регулювання.

Реформування стандартизації й сертифікації було одною з визначальних умов і для вступу України до СОТ. Напрямки робіт, завдання й показники розвитку цих засобів регулювання господарської діяльності на середньострокову перспективу визначала Державна програма стандартизації на 2006-2010 р. [2]. Відповідно до неї було передбачено заходи щодо розвитку національної системи стандартизації з метою підвищення конкурентоспроможності та якості продукції, інноваційного розвитку виробництва на основі нормативно-правових актів України, вимог СОТ, інтеграції до ЄС і врахування національних інтересів.

Однак незважаючи на це, наразі існуюча система стандартизації не відповідає вимогам міжнародних організацій стандартизації стосовно здійснення міжнародної торгівлі послугами, не розроблені на національному рівні критерії оцінки якості послуги. Не заповнює цієї прогалини й законодавство про захист прав споживачів, по суті, не проводячи принципової різниці між якістю виконаної роботи і якістю послуги. Тим часом якість не тільки у сфері матеріального виробництва, а й у сфері послуг визнана сьогодні провідними економічними країнами як фактор збереження їх лідируючого положення на світовому ринку.

Одним з напрямків державного регулювання діяльності у сфері забезпечення якості послуг повинне стати вдосконалювання добровільної процедури сертифікації. Сьогодні в більшості європейських країн діють системи як обов'язкової, так і добровільної сертифікації. В Україні більш розвиненою є система обов'язкової сертифікації, основним ініціатором якої виступає держава в особі Держспоживстандарту.

Відповідно до Закону України „Про захист прав споживачів” [3] обов'язковій сертифікації підлягають послуги, на які законодавчими або нормативними документами встановлені обов'язкові вимоги з безпеки для життя й здоров'я споживачів, а також їхнього майна й навколишнього середовища. Обов'язкова сертифікація проводиться винятково в Державній системі сертифікації та включає перевірку й випробування послуг для визначення їх характеристик.

Через перевагу обов'язкової сертифікації, добровільна сертифікація послуг розвивається в Україні з великими складнощами й не повністю відповідає вимогам міжнародної системи добровільної сертифікації. На практиці це викликає певні труднощі, оскільки нерозвинена система добровільної сертифікації не дозволяє постачальникам

послуг визначати свої переваги перед конкурентами, забезпечити конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках. У свою чергу, такий підхід позбавляє споживача можливості свідомого вибору, а державу - перспективи розширення зони партнерства з підприємцями.

Удосконалювання правового регулювання якості послуг повинне здійснюватися відповідно до норм міжнародного права. Звідси особливого значення набуває удосконалювання механізму добровільної сертифікації послуг, що може розглядатися як потужний конкурентоспроможний фактор на ринку послуг, тому що сертифіковані послуги, безсумнівно, підвищують довіру й очікування замовника, ніж несертифіковані. У рамках обов'язкової сертифікації необхідне розширення переліку послуг.

Наступним господарсько-правовим засобом державного регулювання вітчизняного ринку послуг виступає ліцензування, спрямоване на підвищення конкурентоспроможності цього ринкового сектору, а також захист економічних і соціальних інтересів споживачів послуг. Водночас проведений аналіз сучасних кваліфікаційних, організаційних, технологічних та інших вимог до осіб, які мають намір здійснювати окремі види господарської діяльності з надання послуг, дав змогу виявити деякі проблеми в існуючій системі ліцензування професійної діяльності на вітчизняному ринку послуг.

Так, незважаючи на те, що Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності” [4] був розширений перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню (у галузі телебачення й радіомовлення, телекомунікацій, інтелектуальної власності, професійної діяльності на ринку цінних паперів та ін.), концептуальна спрямованість Закону України „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” щодо встановлення обґрунтованих критеріїв визначення цих видів діяльності не змінилася - вони залишилися неврегульованими на законодавчому рівні. Не були усунені недоліки існуючої системи ліцензування й певних видів професійної господарської діяльності, зокрема у сфері фінансових і телекомунікаційних послуг. Основні колізії полягають у процедурі отримання ліцензій для здійснення окремих видів діяльності [5].

Деякі види господарської діяльності з надання послуг взагалі залишаються такими, що не потребують ліцензування. Зокрема, це стосується посередницької діяльності, пов'язаної з наданням послуг з оренди та продажу нерухомості (ріелторської діяльності). Наведене свідчить про необхідність внесення відповідних змін до правової бази у сфері ліцензування діяльності з надання послуг.

Аналогічно ліцензуванню певним етапом легітиматії суб'єктів підприємництва є патентування, яке передбачає обов'язковість отримання торгового патенту у встановленому законодавством порядку. Слід вказати, що на сьогодні використання цього засобу державного впливу присутнє лише у сфері побутових послуг [6] і послуг з організації та здійснення валютно-обмінних операцій [7].

За потреби держава застосовує й квотування, встановлюючи граничний обсяг (квоти) обігу послуг. Хоча нематеріальність і невідчутність багатьох послуг означає, що квота більшою мірою може застосовуватися до постачальників послуг, ніж до самих послуг.

Розглядаючи такий господарсько-правовий засіб, як державне замовлення, слід зазначити, що незважаючи

на приведення національного регулювання державних закупівель у відповідність до права ЄС шляхом прийняття Закону України „Про здійснення державних закупівель” [8], все ще існують певні проблеми, які суттєво ускладнюють доступ суб'єктів підприємництва до участі в державних закупівлях послуг.

По-перше, на законодавчому рівні не визначено перелік документів, які мають підтверджувати відповідність учасників закупівлі послуг кваліфікаційним критеріям. Як наслідок - перелік таких документів визначається на власний розсуд замовників, що створює поживне підґрунтя для визначення переможця конкурсної процедури ще до її проведення. По-друге, відсутній зв'язок між сумою коштів, які виділяються на закупівлі, та складністю їх розподілу в рамках процедур закупівель. По-третє, поза сферою регулювання залишаються відносини, предметом яких виступають фінансові послуги (наприклад, послуги банківських установ з приймання комунальних платежів, обслуговування поточних рахунків, розрахунково-касового обслуговування, а також послуги, закупівля яких спрямована на забезпечення виконання державного бюджету в частині здійснення державних запозичень, обслуговування та погашення державного боргу) [9, 128].

Така ситуація свідчить про нагальну потребу в прийнятті змін до законодавства України, що регулює здійснення державних закупівель, якими би встановлювалась можливість здійснення так званих „малих закупівель” послуг (на суму від 2000 до 100 000 грн.) на підставі затверджених замовниками положень про здійснення таких закупівель; запровадження спрощеної процедури державних закупівель послуг (якщо вартість предмета закупівлі послуг є не меншою ніж 100 000 грн. і не перевищує 300 000 грн.); визначення чіткого переліку документів, які мають подаватися учасниками на підтвердження їх відповідності кваліфікаційним критеріям тощо.

Упровадження цих змін створить передумови для більш активної участі організацій у закупівлях послуг за бюджетні кошти, зменшення їх залежності від фінансування донорських організацій, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, подальше наближення правового регулювання державних закупівель до стандартів ЄС, а також зменшення корупційних ризиків у сфері державних закупівель.

Ще одним інструментом державного впливу на господарську сферу є державне регулювання цін і тарифів. Це відбувається шляхом створення державних органів, які здійснюють моніторинг цін певних видів послуг. Іноді такий контроль ведеться через постачання тих чи інших послуг державними підприємствами або національними монополіями. Контроль цін часто використовується разом з кількісними обмеженнями, гарантуючи те, що ціни відповідатимуть рівню ринкових, коли постачальники певних послуг мають істотну владу на ринку [10].

Багато видів послуг підлягають ціновому контролю, зокрема авіаційні перевезення, фінансові й телекомунікаційні послуги. При цьому урядові органи визначають мінімальні або максимальні ціни, встановлюють формулу розрахунку ціни або вимагають використання загальноприйнятих підходів до ціноутворення.

Наступними різновидами засобами державного регулювання у сфері господарської діяльності є надання інвестиційних, податкових та інших пільг. Слід зазначити, що за останні два десятиріччя податкове навантаження на юридичних осіб-постачальників послуг певним чином знижується. Свого часу податкові пільги застосовували-

ся в таких сферах послуг, як страхування, міжнародні перевезення пасажирів, багажу та вантажів тощо. Але системних змін, спрямованих на підвищення економічної ефективності податкової політики в сучасних умовах розвитку ринку послуг, у вітчизняному законодавстві, на жаль, проведено не було.

Сфера послуг, особливо після вступу України до СОТ, вимагає застосування певних заходів податкового регулювання. Особливо це стосується рекреаційної сфери послуг. Наразі рекреаційна галузь країни потребує значних фінансових ресурсів для її відновлення й розвитку, модернізації інфраструктури, приведення стану рекреаційних об'єктів до високих міжнародних стандартів, що є головною умовою підвищення якості рекреаційних послуг. Проблема фінансування розвитку рекреаційної сфери, пошук інвестиційних джерел, розробка схем і механізмів залучення коштів є на сьогодні досить актуальною. Для її вирішення держава має створити в рекреаційній галузі привабливий інвестиційний клімат як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів.

Залучення іноземного капіталу в об'єкти рекреаційної сфери сприяють найбільш ефективній інтеграції національної економіки у світову, суттєво підвищує рентабельність надання рекреаційних послуг, надають можливість скористатися передовими методами управління й маркетингу. Але головним постачальником інвестиційного капіталу для фінансування рекреаційної сфери на сьогодні є вітчизняні інвестори, яких слід підтримувати на законодавчому рівні. Прибуток від функціонування рекреаційної сфери не повинен витікати за кордон, а працювати на подальший розвиток як рекреаційної сфери, так і національної економіки загалом. Для цього держава повинна започаткувати систему дієвих заходів для всебічної підтримки підприємств з вітчизняним, іноземним і змішаним капіталом, що функціонують у рекреаційній сфері, серед яких повинні бути й податкові пільги, надання податкових кредитів і т. ін.

Все сказане загострює проблему вдосконалення законодавства, що регулює діяльність з торгівлі послугами з визначенням основних напрямків державного регулювання в цій сфері. Запроваджені зміни повинні вирішити наступні завдання:

1) визначити коло й компетенцію державних органів в області регулювання якості послуг, а також методи державного регулювання в цій сфері;

2) закріпити місце, роль вітчизняної стандартизації, сертифікації в регулюванні якості послуг. У межах приведення цих систем відповідно до вимог міжнародних організацій: розробити на національному рівні критерії оцінки якості послуг, вдосконалити правовий механізм добровільної сертифікації послуг, у рамках обов'язкової сертифікації - розширити перелік послуг;

3) удосконалити здійснення державних закупівель послуг: запровадити так називані „малих закупівлі” послуг (на суму від 2000 до 100 000 грн.), встановити спрощену

процедуру державних закупівель послуг (якщо вартість предмета закупівлі послуг є не меншою ніж 100 000 грн. і не перевищує 300 000 грн.), визначити чіткий перелік документів, які мають подаватись учасниками на підтвердження їх відповідності кваліфікаційним критеріям тощо;

4) наблизити вітчизняне законодавство у сфері ліцензування послуг (особливо фінансових, телекомунікаційних, туристичних) до існуючих світових стандартів.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18. - С. 144.

2. Державна програма стандартизації на 2006-2010 р., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2006 р. // Офіційний вісник України. - 2006. - № 9. - С. 549.

3. Про захист прав споживачів: Закон України від 01.12.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 7. - С. 84.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності: Закон України від 19.10.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 11. - С. 69.

5. Шульга Р.Р. Актуальні проблеми ліцензування окремих видів господарської діяльності / Р.Р. Шульга. - [Електронний ресурс]: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=566&ID=579

6. Перелік платних побутових послуг, на провадження діяльності з надання яких придбавається торговий патент, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 р. // Офіційний вісник України. - 2011. - № 7. - С. 332.

7. Про затвердження Змін до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України: Постанова НБУ від 09.09.2009 р. // Офіційний вісник України. - 2009. - № 88. - С. 2980.

8. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 01.06.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 33. - С. 471.

9. Масляєва К.В. Господарсько-правові засоби державного регулювання діяльності інституційних інвесторів / К.В. Масляєва // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. - 2010. - № 2. - С. 127-135.

10. Заблоцька Р.О. Система інституційного регулювання світової торгівлі послугами / Р.О. Заблоцька. - К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. - 368 с.

Шульга Р.Р.

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри історії та права Донецького
НТУ

Надійшла до редакції: 10.12.2013